

ΤΟ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
(1837-1904)

Αυτοτελή δημοσιεύματα του Τομέα Νεοελληνικών Ερευνών, αρ. 163

© 2023, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
Λεωφ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα
Τηλέφωνο: (+30) 210 7273554
Ηλεκτρονική διεύθυνση: iie@eie.gr

Διάθεση: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Λεωφ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 48
116 35 Αθήνα

Ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο: <https://history-bookstore.eie.gr>

ISBN 978-960-371-083-7

ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

- 163 -

Ηλίας Β. Καρκάνης

ΤΟ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
(1837-1904)

ΑΘΗΝΑ 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	25

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

1. Το διοικητικό και οικονομικό πλαίσιο	29
2. Οι σχολές του Πανεπιστημίου	41
3. Προσαρτήματα και Παραρτήματα	57
Ο Βοτανικός Κήπος	59
Το Φυσιογραφικό Μουσείο	63
Το Αστεροσκοπείο	68
4. Το διδακτικό προσωπικό	75
Ο αριθμός των εδρών	75
Οι καθηγητικές βαθμίδες	76
Έδρες και καθηγητές του Φυσικομαθηματικού Τμήματος	88
Ο ρόλος των υποτροφιών	98
Ο θεσμός της υφηγεσίας	101
5. Οι φοιτητές	125
Φοιτητές και ακροατές	125
Εξέλιξη και σύνθεση του φοιτητικού σώματος	129
Οι φοιτητές του Φυσικομαθηματικού Τμήματος	138
6. Η οργάνωση των σπουδών	149
Μαθήματα και εξετάσεις	149
Προγράμματα μαθημάτων και οδηγοί σπουδών	156
Συγγράμματα	161
Προβλήματα και προτάσεις	170
Τα μαθήματα του Φυσικομαθηματικού Τμήματος	183

7. Φροντιστήρια και εργαστήρια	189
Η εδραίωση των νέων θεσμών κατά τον 19ο αιώνα	189
Η φροντιστηριακή και εργαστηριακή διδασκαλία στο ελληνικό πανεπιστήμιο	201
Το βοηθητικό προσωπικό	214
8. «Μέγαρα Επιστήμης» και «Παραπήγματα»: Οικοδομώντας κτήρια για τις φυσικές επιστήμες	223
Τα παλάτια της επιστήμης	223
Το Χημείο της οδού Σόλωνος	233
Προσπάθειες για νέα κτήρια	258

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

1. Οι μαθηματικές επιστήμες	269
Ένα φιλόδοξο ξεκίνημα	270
Η σταδιακή αναβάθμιση της διδασκαλίας	277
Η στελέχωση του Μαθηματικού Τμήματος	284
Αστεροσκοπείο και αστρονομία	303
Συμπεράσματα	319
2. Η πειραματική φυσική	321
Μία έδρα με πολλούς μνηστήρες	325
Η μακρά καθηγεσία του Δημητρίου Στρούμπου	332
Τα εγχειρίδια φυσικής	348
Η συνάντηση δύο γενεών διδασκόντων	368
Το επιστημονικό έργο του Τιμολέοντα Αργυρόπουλου	378
Το εργαστήριο πειραματικής φυσικής	392
Νέα έδρα: Πειραματική, μαθηματική ή θεωρητική φυσική;	405
Συμπεράσματα	418
3. Η χημεία	421
Διδάσκοντας ιατρούς και φαρμακοποιούς	427
Ο Αναστάσιος Χρηστομάνος και η γενική χημεία	442
Οι επιστημονικές εργασίες στο Χημείο	460
Η φαρμακευτική χημεία	495
Οι υφηγητές	514
Το ζήτημα μιας νέας έδρας	532
Συμπεράσματα	539

4. Η φυσική ιστορία	541
Η πρώτη βραχύβια περίοδος	543
Ο Ηρακλής Μητσόπουλος και οι δύο Θεόδωροι της βοτανικής	551
Το Φυσιογραφικό Μουσείο και ο χωρισμός των συλλογών του	572
Ο Κωνσταντίνος Μητσόπουλος και οι επιστήμες της Γης	584
Οι νεότεροι διδάσκοντες	605
Συμπεράσματα	632

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΥΤΟΝΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

1. Η διεθνής εμπειρία	637
2. Η πορεία προς την αυτονόμηση	645
Αντιλήψεις, επιχειρήματα και ρητορική στα τέλη του 19ου αιώνα	650
Οι εξελίξεις	665
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	675
ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	683
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	735
ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	737
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	739

